

Natuurrapport 2007

Uitkijken voor klimaatverandering en uitheemse soorten

Bossen vervullen een belangrijke rol voor de instandhouding van biodiversiteit. Zo gaat het goed met de bosvogels dankzij de inspanningen van het bosbeheer. Toch laat de evaluatie in het kader van de Habitatrictlijn zien dat nog veel verbetering mogelijk is. Het huidige verlies aan biodiversiteit in Vlaanderen is vooral een gevolg van versnippering van leefgebieden en van vermesting. In de nabije toekomst dreigen klimaatverandering en invasies van uitheemse soorten de toestand nog te verergeren. De Europese Commissie wil tegen 2010 het verlies aan biodiversiteit stoppen. Om dat te realiseren moeten we de oorzaken van de verschillende verstoringen nog grondiger aanpakken (ruimtegebruik, emissie van stikstof, fosfor en broeikasgassen, in- en uitvoer van soorten) en via gerichte maatregelen de bedreigde soorten en leefgebieden nog beter beschermen. Alleen al omdat er veel meer bos is (150.000 ha) dan natuurgebied (40.000 ha), is de impact van de bosbeheerder niet te onderschatten.

Het verlies aan biodiversiteit

De natuurlijke biodiversiteit in Vlaanderen in het begin van de 20ste eeuw omvatte ongeveer 40.000 soorten wilde planten en dieren (eencelligen niet inbegrepen). Van 6 percent hiervan is geweten dat ze in de loop van de eeuw verdwenen zijn. Daarnaast staat nog eens 28 percent op de Rode Lijst. Ook die soorten dreigen zonder gerichte maatregelen op termijn te verdwijnen. Zeer specifieke leefgebieden degraderen tot meer algemeen, meestal voedselrijk leefgebied en heel wat aan die leefgebieden gebonden zeldzame soorten doen het slecht (bv. soorten waar de Habitatrictlijn zich op richt, zie verder). Daartegenover staat dat een aantal algemene soorten (bv. zwarte kraai), inclusief enkele uitheemse soorten (bv. Amerikaanse vogelkers), verder uitbreiden. Kortom, de variatie in de natuur vermindert. Dat is de meest zichtbare dimensie van het verlies aan biodiversiteit. Tekenen van herstel van de biodiversiteit blijven zich voorlopig concentreren in de bosfeer (bosvogels) en in de watersfeer (watervogels, libellen, vissen).

Europa tracht via de Habitatrictlijn en de Vogelrichtlijn een aantal soorten en habitats die wereldwijd bedreigd zijn,

MYRIAM DUMORTIER, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

Het gaat goed met de zwarte specht in Vlaanderen. Dat heeft de vogel te danken aan de meer gevarieerde bosstructuur en de stijgende aanwezigheid van dikke en dode bomen.
© Vildaphoto, Yves Adams

en waarvoor Europa een centrale rol vervult, te beschermen. In 2007 hebben alle lidstaten gerapporteerd over de toestand van de soorten en habitats uit de bijlagen van de Habitatrictlijn, aan de hand van door Europa vastgelegde criteria. De balans voor Vlaanderen ziet er niet goed uit. Slechts 4 percent van de in Vlaanderen aanwezige habitats en 27 percent van de in Vlaanderen levende soorten waar de Habitatrictlijn zich op richt, bevindt zich in de beoogde gunstige staat van instandhouding. Geen van de 9 boshabitats bevindt zich in de gunstige staat van instandhouding: 2 kregen een matig ongunstige en 7 een zeer ongunstige beoordeling. Dat heeft ondermeer te maken met het gebrek

aan structuurkwaliteit en met de afwezigheid van voor de habitat kenmerkende soorten. Aan bos gebonden soorten waar de Habitatrictlijn zich op richt, zijn ondermeer het vliegend hert en de hazelmuis. De toestand van beide soorten kreeg een ongunstige beoordeling. Voor de hazelmuis bestaat er een soortbeschermingsplan. Vanaf 2007 worden in de Voerense bosreservaten maatregelen genomen om de laatste leefgebieden van de hazelmuis te beschermen. Met de actie 'Gemeenten adopteren Limburgse soorten' zet ook de gemeente Voeren zich in voor de hazelmuis. Bossen vervullen verder ook een belangrijke rol voor de instandhouding van veel andere Habitatrictlijnsoorten, dankzij hun grote oppervlakte en de aanwezigheid van ondermeer open plekken en plassen en beken met een goede waterkwaliteit.

De grote oorzaken: versnippering en vermessing

De belangrijkste oorzaken van het huidige verlies aan biodiversiteit in Vlaanderen zijn enerzijds verlies en versnippering van leefgebieden en anderzijds vermessing.

Het Vlaamse landschap behoort tot de meest verstedelijkte van Europa en die verstedelijking blijft toenemen. Tussen 1994 en 2006 nam de bebouwde oppervlakte met 39.800 ha toe (2,9 percent van de Vlaamse landoppervlakte), vooral ten koste van landbouwgebied. Door de verstedelijking en de intensivering van de landbouw raken de leefgebieden van planten en dieren steeds meer geïsoleerd. Om weer tot grotere en beter verbonden leefgebieden voor planten en dieren te komen, voorzien het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, het Natuurdecreet en de MINA-plannen 125.000 ha Vlaams Ecologisch Netwerk, 150.000 ha natuurverwevings- en een onbepaalde oppervlakte natuurverbingsgebied. Om de realisatie hiervan te ondersteunen voorziet het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen 48.000 ha extra oppervlakte met groene bestemming (38.000 ha natuurgebied en 10.000 ha bosgebied). Meer dan drie jaar na het streefjaar in het Natuurdecreet (2003) en enkele maanden voor het eind van het streefjaar in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (2007) zijn 70 percent van het Vlaams Ecologisch Netwerk en 0,7 percent van het natuurverwevingsgebied afgebakend. Van het beloofde extra planologisch groen is 28 percent gerealiseerd. De afbakening loopt niet op schema. Tussen 2003 en 2007 kende het Vlaams Ecologisch Netwerk nauwelijks nog vooruitgang. Dit is een ernstig knelpunt voor het stoppen van het verlies aan biodiversiteit.

Ook vermessing is een belangrijke oorzaak van het verlies aan biodiversiteit. Op dit ogenblik behoort de uitstoot van stikstof en fosfor in Vlaanderen tot de hoogste van Europa. Ondanks de verbetering – die alweer aan het stagneren is – is de afzetting van stikstof uit de lucht nog steeds in alle bossen hoger dan de kritische last. De kritische last is het maximale depositieniveau waarbij op

De hazelmuis wordt door de Europese Habitatrictlijn beschermd. Door soort bevindt zich in Vlaanderen in een ongunstige staat van instandhouding. © Vildaphoto, Rollin Verlinde

lange termijn – volgens de huidige kennis – geen verstoring van de biodiversiteit optreedt. De stikstofdepositie in bossen is momenteel gemiddeld 28 kg N/ha hoger dan de kritische last. Aan de korstmossensamenstelling op bomen kan je duidelijk zien waar de stikstofdepositie het hoogst is. Om het verlies aan biodiversiteit te kunnen stoppen moet de uitstoot van stikstof en fosfor nog veel verder worden teruggeschroefd.

De nieuwe bedreigingen: klimaatverandering en uithemse soorten

Alle beschikbare gegevens wijzen erop dat in de volgende decennia klimaatverandering en invasies van uithemse soorten de biodiversiteit nog meer dreigen te verstoren. Die bedreigingen grijpen in op een groter schaalniveau en zijn moeilijker beheersbaar dan de huidige verstoringen.

Het Natuurrapport 2007 brengt nieuwe aanwijzingen voor de actuele impact van klimaatverandering op de natuur in

Lees verder op pagina 9, na de bijlage.